

NQ-130

December-2015

M.A., Sem.-I

402 : Sanskrit

निरुक्तम् (अ-१-२) (Vedic Studies)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 70

1. (A) नीचेनामांथी गभे ते अेक ससंदर्भ समजावो : 8
Explain with context any **one** of the following :
(1) तमिमं समाम्नायं निघण्टवः इत्या चक्षते । निघण्टवः कस्मात् ? निगमा इमे भवन्ति । छन्दोभ्यः समाहत्य समाहत्य समाम्नातः ।
(2) इन्द्रियनित्यं वचनमौदुम्बरायणः । तत्र चतुष्टयं नोपपद्यते । अयुगपदुत्पन्नानां वा शब्दानामितरेतरोपदेशः, शास्त्रकृतोयोगश्च ।
(3) न निर्बद्धा उपसर्गा अर्थान्निराहुरिति शाकटायनः । नामाख्यातयोस्तु कर्मोपसंयोगद्योतका भवन्ति ।
- (B) नीचेनामांथी गभे ते अेक टूंकमां समजावो : 6
Explain in brief any **one** of the following :
(1) पुरुषविद्याऽनित्यत्वात् कर्मसम्पत्तिर्मन्त्रो वेदे ।
(2) षड्भावविकारा भवन्तीति वार्षायणिः ।
2. (A) नीचेनामांथी गभे ते अेक ससंदर्भ समजावो : 8
Explain with context any **one** of the following :
(1) तत्र नामान्याख्यातजानीति शाकटायनो नैरुक्तसमयश्च । न सर्वाणीति गार्ग्यो वैयाकरणानां चैके ।
(2) यदि मन्त्रार्थप्रत्ययायानर्थकं भवतीति कौत्सः । अनर्थकाः हि मन्त्राः ।
(3) परः संनिकर्षः संहिता ।
- (B) नीचेनामांथी गभे ते अेक टूंकमां समजावो : 6
Explain in brief any **one** of the following :
(1) तदिदं विद्यास्थानम् । व्याकरणस्य कात्स्न्यम् । स्वार्थसाधकं च ।
(2) साक्षात्कृतधर्माणः ऋषयो बभूवुः । तेऽवरेभ्योऽसाक्षात् कृत धर्मभ्यः उपदेशेन मन्त्रान् संप्रादुः ।
3. (A) तद्येषु पदेषु स्वरसंस्कारौ समर्थौ प्रादेशिकेन गुणेन अन्वितौ स्यातां तथा तानि निर्ब्रूयात् । अथ अनन्वितेऽर्थेऽप्रादेशिके विकारेऽर्थनित्यः परीक्षेत केनचित वृत्तिसामान्येन । यास्के आपेक्ष निर्वचनना उपरोक्त सिद्धांतो समजावो. 8
Explain the above mentioned principles of etymology, given by यास्क.
अथवा/OR
व्याकरणशास्त्रना पूरकशास्त्र तरीके 'निरुक्त'नो परिचय आपो.

- (B) नीयेनाभांथी गमे ते अेक टूंकभां समजवो : 6
 Explain in brief any **one** of the following :
 (1) अथापि वर्णलोपो भवति । तत्त्वा यामि इति ।
 (2) यथार्थं विभक्तीः संनमयेत् ।
4. (A) नीयेनाभांथी गमे ते ऋषाना यास्कानुसारी निर्वचन आपो : 9
 Give etymology of the following, according to यास्क : (any **three**)
 (1) निऋतिः । (2) हिरण्यम् ।
 (3) अन्तरिक्षम् । (4) विश्वकद्राकर्षः ।
 (5) समुद्रः । (6) अश्वः ।
 (7) दधिक्राः ।
- (B) नीयेनाभांथी गमे ते अेक टूंकभां समजवो : 5
 Explain in brief any **one** of the following :
 (1) स्वर आदित्यो भवति । सु अरणः । सु ईरणः । स्वृतो भासं ज्योतिषाम् । स्वृतो भासेति वा ।
 (2) वृत्रो वृणोतेर्वा । वर्ततेर्वा । वर्धतेर्वा ।
 (3) वाक् कस्मात् ? वचेः । तत्र सरस्वती (निघ. 1/11/22) इत्येतस्य नदीवत् देवतावच्च निगमा भवन्ति ।
5. नीयेना प्रश्नोना संक्षेपभां उत्तर आपो : (गमे ते सात) 14
 Answer the following questions in brief : (any **seven**)
 (1) नाम अने आप्यातनुं लक्ष्णं ज्ञातव्यं ।
 (2) वेदभां 'न'निपात कया-कया अर्थभां प्रयोज्यो ए ?
 (3) उपमार्थक निपातोनां नाम आपो ।
 (4) 'हस्तः'भां कयो धातु ए ?
 (5) 'सत्यम्' शब्दने शाक्ययन केवी रीते समजावे ए ?
 (6) 'न संस्कारमाद्रियेत्' – अेम शा भाटे क्युं ए ?
 (7) 'गौः इति पृथिव्या नामधेयम्' – समजावो ।
 (8) समजावो – दण्डयः पुरुषः ।
 (9) निरुक्तने वेदांग शाथी कळे ए ?
 (10) निरुक्तभां यास्क कया प्रकारना शब्दोनां निर्वचन आपे ए ?